

זכויות האשה ושלמות הנושפחה

מאת הרב משה צבי נריה

כל הדנים בסוגיה זו, שופטים וחוקרים, כולם מציינים לשבח גם את ההלכות הקדומות המפורשות בתלמוד, וגם את התקנות השונות שתוקנו בזמנים השונים, לרבות הפסיקה הרבנית בזמננו. כולם אומרים פה אחד כי דיני ישראל ודיני ישראל עומדים כאן לצד החלש, שופטים משפט צדק, אינם עגונים בשום ניסוח פורמלי וערים להתפתחויות שחלו בתיים הרבניים כלכליים ובמידת שיתוף האשה בברכת הנכסים — ברכת הבית. כל השינויים זכו וזוכים לתשומת-לב מלאה בעת הדיונים על חלוקה צודקת.

הפרופסור אילון קובע: „בתי-הדין הרבניים פותרים בעיות אלה בצורה משביעת רצון“. הפרופסור טדסקי כותב: „זיכוי המזונות או תקנת הפיצויים מאפשרים כל סידור מתאים“ (אם המלה „פיצויים“ אינה מתקבלת כליכך טוב, אפשר להחליפה במלה אחרת).

ואלה דברי השר ד"ר ורהפטיג: „תפקידה העיקרי של שיטת שיתוף הנכסים הוא להגן על זכויותיה של האשה במקרה של גירושין. ועלי לציין כי בפסיקה של בתי-הדין הרבניים בישראל התפתחה דרך להבטחת זכויותיה של האשה. הם נוהגים לפסוק לטובת האשה, גוסף לסכום המגיע לה לפי הכתובה, גם פיצויים, לפי שיקול-דעת בית-הדין, בהתאם לכלל הנסיבות, גודל הרכוש והמצב הכלכלי של הצדדים“. השופט שרשבסקי אומר: „אין צורך לשנות

(מתוך דיון בכנסת על חוק יחסי-ממון בין בני זוג)

ככאיב לקרוא בעתון ערב המופיע במדינת ישראל דברים שנדפסו באותיות עבריות: „הצעת חוק זו באה להסדיר תחום שהיה עד כה שטח הפקר מבחינה חוקית“. „האמת הרמה והמבישה כי עד כה היתה האשה במקרה של גירושין הפקרה“. הרי זו עלילה שאפילו שונאי ישראל לא העזו להגיד אותה מעולם. האומנם היתה האשה המתגרשת הפקרה? האם היה שטח זה שטח הפקר מבחינה חוקית? יזמת חוק זה אינה מתבססת כלל על איזו שהיא עובדה משועת של קיפוח; אף לא על טיעון כשלהו נגד בית-הדין הרבני הדין לפי המקובל בהלכה. חיפשתי ובדקתי בכל החומר שמסביב להצעת חוק זו, שמה אמצא בפי מישהו נימוק סביר נגד דיני ישראל המקור בלים, הוכחה כלשהי שהם פוגעים או פגעו במישהו, או שהם לא הגנו על מי שראוי היה להגנה משפטית, ולא מצאתי.

העובדה שחוקים קיימים אלפי שנים עדיין אינה הוכחה שאינם טובים. אנו נושמים אותו האוויר זה אלפי שנים, אותה השמש זורחת זה אלפי שנים, ואותו ירח מפיץ את אורו ואנו נהנים מזיו המאורות.

במקרה זה לא באתי לבסס דברי מבחינה תיאולוגית, אלא מבחינה אוטיליטרית. כי נקודת-המוצא לדיון הזה בהלכה, היא טובת המשפחה בישראל.

מעשיר לעני. והנה כאן — ביחסי ממון בין איש לאשתו — מצאנו אצל חז"ל התערבות נמרצת: הענקת זכויות והטלת חובות הדדית. בהלכה הישראלית קיימת מגמה מפורשת של הענקת זכויות לבעל. אולם היא איננה מעלימה כלל את כוונותיה, כי לא עליונות הבעל לנגד עיניה, אלא להיפך — מגמתה היא תחולת חובות מקבילות וקשות יותר, שמטי-לים על הבעל כלפי האשה, ולכן אם אמר הבעל: מותר אני על הזכויות ובלבד שלא אשא בחובות — אין שומעין לו.

ולשון הירושלמי בכתובות פרק ד' הל' ו' הוא: „תיקנו תקנה שיהא מפקח על נכסי אשתו — ואוכל (פירות נכסי מלוג). תני, הבעל שאמר איאפשי לא לאכול ולא לפקח — אין שומעין לו”.

ובו בזמן שבתקנות חכמים אחרות נתקלים אנחנו לא פעם בתופעה של הסתרת נימוקים ו,לא נתנו חכמים טעם לדבריהם”, הרי כאן „נימוקם עמם” וטעמיהם גלויים וברורים. אדרבה, בולטת המגמה שהכל יידעו ויבינו טעם התקנות, שכן הידיעה וההבנה עצמה, אף היא מסייעת לתקנות, ליעילותן, להשגת המטרה העיקרית שלהן.

תיקנו כתובה לאשה „שלא תהא קלה בעיניו להוציאה”, (ובמקרה זה גם שללו את חופש ההתנאה — עיין רמב”ם, פרק י”ב מהלכות אישות, הלכה ח’). תיקנו „מציאת אשה לבעלה” לשם מניעת „איבה”, תיקנו קדימת גביית כתובה לגביית חובות אחרים לשם תוספת „חן”. המגמה איפוא ברורה: מניעת קלות הגירושין, שמירה על שלום הבית, שלא יתפרק, שלא יתערער.

הלכות אישות אלו — אין בהן שום עניין דתי. אין כאן „הלכה למשה מסיני”. ולכן חלו בהן שינויים במשך הדורות. כי הכל בנוי כאן על יסוד אחד — מה יותר טוב לשלמות המשפחה, מה מבטיח יותר את שלום הבית. מוסד הנישואין כולו רצוף תקנות. ויפה

את המצב המשפטי הקיים המבוסס על דיני ישראל”.

בחוק חשוב זה טיפלה ועדה מיוחדת ש-בראשה עמד השופט זוסמן. גם ועדה זו נאלצה להודות, שלא היה שום הכרח בחקיקת החוק. מוזר הדבר: מדברים על חקיקת חוק, ששום אדם לא הוכיח שיש בו הכרח. מה קובע השופט זוסמן? „שהוא בא לעולם לאו דווקא כדי למנוע פגיעה בזכויות האשה”, אלא „בכדי שישראל לא תפגר מהנטייה המסתמנת במדינות נאורות אחרות”. זה מזכיר לנו את הפסוק: „איכה יעבדו הגויים האלה את אלוהיהם, ואע-שה כן גם אני” (דברים יב, ל).

בדין-וחשבון של ועדת זוסמן נאמר בפירושו: „אנו ממליצים על שיתוף נכסים, לאו דווקא כדי שנוכל למנוע פגיעה בזכויות האשה, — בתנאי הארץ יכול שיתוף הנכסים יפעל דווקא לטובת הבעל”.

אלא מה? — „לא ראינו טעם מדוע ישראל תפגר לעומת הנטייה המסתמנת במדי-נות נאורות אחרות”. מה פירוש לא ראינו טעם — הלא הטעם בולט לעין: החוק הקיים בישראל דווקא הוא המונע פגיעה במעמד ה-אשה, והרי זה נימוק מספיק להשאירו במקומו. האם רק למען שוויון מדומה מותר לחדש חוק גם אם הוא עלול לפגוע בזכויות האשה?

הכל מורים שראשית כל כולנו מעוניינים בקיומו של מוסד הנישואין, מוסד הנישואין הוא מוסד עדין ורגיש מאוד, אושר המשפחה — „קשה לקנותו ככלי זהב, ונות לאבדו ככלי זכוכית”. קנייני ממון הם מוקד לרגישות. הזכות והחובה — הברכה והקללה כרוכות בהן יחד. ההתבצרות ברכוש לכאורה כולה חוסן ועלייה, אולם טמונה בחובה גם חולשה וירידה — „יש מתרושש והון רב, ויש מתעשר — ואין כל”.

משפט התורה בדרך כלל נוהג זהירות מרו-בה בקניין הפרטי, איננו מעביר בקלות ממון מאדם לחברו, — לא מעני לעשיר ואף לא

שוויון — זו באמת מלת־קסם, אולם קסמה גם מתעתע. היא מסוגלת להעביר את האשה על דעתה ולזרזה להיפרד, להתגרש ועל כגון זה נאמר: „יש עושר שמור לבעליו לרעהו“. בשעה שנוצרת מתיחות מסויימת בין האשה לבעלה, הנה מחצית ההון שתקבל מיד עם גירושה קורץ לה, מעודד אותה, והיא מזדרזת להתגרש.

בחי הכלכלה מבינים כבר הרבה עובדים שכירים והמייצגים אותם, — שתוספת יוקר הגורמת לאינפלציה, נוח לה שלא תבוא לעולם ולא תערער את חיי המשק, ואילו ביחס לחיי הנישואין מחקים משפטי עמים אחרים שנקבעו במצבים אחרים — ומוכנים להקדים ולהעניק תוספת זכויות ממון לאשה בתקופת הנישואין. מתוך התעלמות גמורה מן העובדה, שזו עלולה להרבות במדה ניכרת את אחוז הגירושין.

מי שרואה את האשה לגבי ממון „כאילו היתה פנויה“ — מקרב במו ידיו את קץ הקשר של הנישואין. כאמור, מלבד האפשרויות הפתוחות לסיכסוכים בלתי־פוסקים, הרי גם „הפאטה־מורגאנה“ של חצי הנכסים, שהוא כאילו מונח בכיסה, יש בו כדי להריץ אותה לבית־הדין ולהביא לאינפלציה של גירושינן.

וכאן עלינו להביא דברי הראש בכתובות פרק ה' (סי' ל"ד): „תקנה זו — להשהות את הגט לפחות לשנה — נעשית בימי האמוראים האחרונים, כאשר ראו כי גבהו בנות ישראל ודעתן זחה עליהן, וכאשר היה להן כעס עם בעליהן, היו אומרות „לא בעינא ליה“, והיה בעל מגרשה מיד, כיון שפטרתי מכתובה. ושוב היו הנשים מתחרטות — [ולכן] תיקנו שחשהה שנה — — — אולי יתפייסו בתוך השנה“.

ואשר למצב בזמננו, אולי כדאי לצטט את דברי הפסיכולוג שהירבה לעסוק בנושא זה, הפרופסור דרייקורס, בספרו „שוויון האתגר“: „בעבר היה זה הגבר שביקש תכופות את הפירוד והגירושינן. בשנים האחרונות האשה היא

אמר חכם אחד הרב ד"ר אריה קרלין ז"ל: „כאן שקדו חכמים לא על טובת הבעל גרידא, ולא על טובת האשה גרידא, אלא על טובת שניהם, על טובת שלמות הנישואין של הזוג“. מגמה זו היא המלווה את מוסד הנישואין לאורך כל הדורות, והיא המכוונת את פסיקת הרבנות בזמננו.

טבעי הדבר, שהאשה שהיא הצד החלש יותר, הזקוק והזכאי להגנה יותר, קיבלה את מלוא הסעד בשעת הנישואין, את מלוא התמיכה בתקופת הנישואין, ואת מלוא ההגנה במקרה של פירוק הנישואין.

כבר לפני 500 שנה, בטרם חלמו אצל אומות העולם על תנועת שוויון זכויות לאשה, פסק גדול חכמי ישראל באיטליה, רבי יוסף קולון, במקרה מסויים שבא לפניו, כי זכאית האשה לקבל מחצית הנכסים, ואף רואים אותה כמות־זקת בהם ואין עליה תורת „המוציא מחברו עליו [חובת] הראיה“ (שאלות ותשובות מהרי"ק סימן נ"ז).

משפט התורה רואה את עצם הנישואין — עיקר, ויחסי ממון — טפל; משעבד את יחסי הממון לטובת יחסי האישות; שולל שתי קופות נפרדות, ובלבד שיהיו „לבשר אחד“, שתהיה „אשתו כגופר“.

ההפרדה הזקפדנית בין איש ואשה בזכויות הממון שלהם היא מקור בלתי־פוסק לסיכסוכים. יחסי הממון הנפרדים יוצרים חייץ בין איש לאשתו, ונמצא שזכויות איזון הממון מקפחות את איזון חיי המשפחה.

הצעת חוק חדשה זו תואמת מאוד כמה גילויים של החיים המודרניים: ברק — מבחוצ, ורקב — מבפנים.

הצעת חוק זו נוגדת את גישת ההלכה, לא מפני שהיא פוגעת באיזה שהוא ענין דתי, מקודש, אלא מפני שהיא פוגעת באינטרס־העליון של החברה, במגמה העיקרית של מוסד הנישואין, אשר פסקי ההלכה מייצגים אותם בצורה כה אחראית וכה הוגנת.

על-ידי האקוויטי" ("כך דרכו של תלמוד", עמ' 137).

מהאי טעמא אין להביא השוואה כלשהי מהנוהג אצל אומות נאורות אחרות. אפשר שדרך זאת של שיתוף נכסים אינה מסכנת את חיי נישואין אצלם, ואין כאן חשש של ריבוי גירושין, מפני שהם מקשים מאוד על מתן גט. גירושין מתוך הסכמים אינם שרירים ברובה מדינות. וכן סגר המחוקק עליהם מצדדים אחרים. כל האומות מתלבטות מאוד בניצית השמירה על מוסד הנישואין, ומטעם זה הן מכבידות מאוד על הגירושין. ברוסיה הסובייטית קשה להתגרש כקריעת ים סוף. זוהי פרוצדורה מייגעת מאוד. הנישואין הסובייטיים הפכו להיות כמעט נישואין קתוליים. אך אצלנו שערי הגיטין לא ננעלו, ואם ישנו הסכם הדדי, יכול הזוג ללחוץ על גירושין מיד, ולפיכך אני חייבים לחשוב ולחזות מראש את ההידרדרות התלולה והמסוכנת, ולמנוע אותה ככל האפשר. המחוקק החדש לא הרגיש כלל שהוא אוזח את החבל בשני ראשים, שהוא מרכיב כאן הרכבה של מין בשאינו מינו, מעביר אלינו חוק מעולם הקיקה אחר, מצורת חיים שונה, ומכניס תהוירבוהו לעולמנו.

בצדק טוען השופט שרשבסקי כי "דיני נישואין זהו מכלול שלם, ואין להשמיט אבן אחת, או לשנות בצד אחד, מבלי שייפגע העניין בכללו".

שם תאמרו: נניח שלתקופת קיום הנישואין אין ההפרדה הקפדנית מוסיפה בריאות, אולם אנו נאלצים לנקוט אותה בכדי להבטיח מעמד האשה בתקופה של פירוק הנישואין, ואולי זו הסיבה שהמריצה גם עמים נאורים ללכת בדרך זו. התשובה היא: אפשר שאצל אותם עמים נאורים, הואיל ועדיין קיים אצלם גט כפוי, ואפשר לגרש אשה שלא מרצונה, (דבר שאינו נוהג בישראל מאז תקנת רבנו גרשום מאור הגולה), מוכרת היה המחוקק להבטיח את חלקה בנכסים בדרך של הסכם מוקדם, כי אחרת היתה

היוזמת זאת לעתים קרובות יותר". אם ברוכה יזמה זו — ספק גדול.

בתחילת דברי ההסבר להצעת החוק נאמר: א. "מבחינה עקרונית אין הסכם כזה שונה משאר ההסכמים שבני-אדם עשויים לכתוב ביניהם"; ב. "אף המשפט העברי מכיר בחופש התנאה בדברים שבממון בין בעל ואשתו".

המעין במקורות ייווכח, שדוקא בתחום זה הגבילו החכמים את חופש ההתנאה גם בדברים מסויימים שבממון והטעם העיקרי לזה, שמבחינה עקרונית שונה הסכם הנישואין לגמרי משאר ההסכמים. והנה, לצערנו הופכים כאן את הסכם הנישואין לשותפות רגילה, ובית-המשפט אינו שוקל כלל אם צורה זו של שותפות תורמת לחיזוק התא המשפחתי, או להיפך: עלולה לגרום לחולשתו, ואף לפירוקו.

אילו היה מוסד הנישואין רק עניין של הסכם פרטי בין גבר ואשה, רוצים — יתחתנו, רוצים — יתגרשו, לא היה למישהו עניין כלשהו לקבוע להם נורמות של זכויות וחובות. אבל המצב איננו כך. התא המשפחתי הוא תשתית האומה. זהו מוסד, שהחברה כולה מעוניינת בקיומו, בשלמותו, בבריאותו, באיתנותו, ומחובתנו לשמור עליו שמירה מעולה.

לא לנו ללמוד הלכות בתחום חיי המשפחה מפי אומות אחרות. אפשר שלפי מצב הפסיקה הקודמת שלהם, שקיפחה את האשה הרבה יותר, הרי זו כבר התקדמות — שוויון לשם תיקון. הרבה זמן עבר באנגליה מן הנוסחה "הבעל והאשה הם מבחינה משפטית גוף אחד, אך אותו אחד הוא הבעל" עד שנכנסה לתקפה הוראת היוריסדיקציה של היושר — האקוויטי — הקובעת, שהבעל הוא הנאמן של האשה. והנה מציין בצדק הפרופ' משה זילברג כי "בישראל, הפוסק 'והיו לבשר אחד' מצוי אמנם בתורת משה, אך אשה הנשואה לא היתה משוללת מעולם זכות קניין עצמאי. נמצא, כי על-פי דיני ישראל אפשר היה להגן על רכושה הנפרד של האשה גם בלעדי הנאמנות, שנוצרה

תדרוף, היא היא הפותרת את הבעיה, ועל כך העידו שופטים וחוקרים.

בקובץ „משפטים“ היוצא עלידי תלמידי הפקולטה למשפטים באוניברסיטה בירושלים, יש דיון מסכם לכל הבעיה הזאת, מאת מר י"א רוזנצווייג. הדברים ברורים ומלובנים, וראוי להביאם בשלמותם: „רצוני להעיר על הנטייה המורגשת בהלכת בריקר „להשוות“ את מעמדה הרכושי של האשה לזה של הבעל. למעשה, נוצר כאן אישוויון, שכן הבעל החייב — לפי הדין הקיים — במונות אשתו, מפסיד עתה גם את מחצית הרכוש המשפחתי. הסדרי הרכוש על-פי הדין, הנובעים מיחסי האישות בין בני זוג נשוי, מהווים עניין מ„ענייני הנישואין“ ויש לנהוג בהם לגבי יהודים על-פי המשפט העברי. דינים אלו מהווים, במשפט העברי, יחידה שלמה והרמונית היוצרת איוון בין האינטרסים השונים של בני הזוג, ומבטיחה, מעל לכל, את „שלום-הבית“ וקיום יחסי משפחה תקינים. במסגרת זו אין מטילים על האשה שום אחריות כספית או חובה לדאוג לפרנסת המשפחה. נטל פרנסת ומונות האשה מוטל על שכם הבעל בלבד, שכן מקומה של אשה הוא בביתה, ותפקידה להתמסר לטיפול במשפחתה. זאת ועוד: אין האשה מפסידה כלום מהנכסים שהיא מביאה עמה לבית בעלה, אם אלו נכסים שהכניסה האשה לבעלה ורשמה אותם בכתובה — אלו הקריים נכסי צאן ברזל —, הרי הם ברשותו של הבעל ובאחר ריותו; אם הותירו — הותירו לו, ואם פחתו — פחתו לו; אך הם או שוויים חוזרים לאשה עם פקיעת הנישואין. ואם אלו נכסי מלוג, הרי שנשארים הם בבעלות האשה, והבעל רק אוכל פירותיהם. ובוודאי, אם אלו נכסים המיוו חדים לאשה — כגון אלו שקיבלה במתנה על מנת שאין לבעל רשות בהם — בהם בכלל אין לבעל שום רשות. הכלל, ההלכה העברית שוקדת לשמור הן על האינטרס הרכושי של האשה והן על מעמדה ומקומה בביתה

יוצאת ריקם. כמו כן אפשר, שהפורמליזם נוקשה אינו מאפשר לערכאותיהם להיעזר בני-מוקים הומניים, וכיוון שאינם יכולים לעזור לאשה בדרך משפטית רגילה, הם נאלצו ללכת בדרך זאת.

לא כן אצלנו: א. אין גט בעל כרחו של אשה, והיא יכולה להתנות קבלת הגט בתשלומי כל המגיע לה; ב. הרבנות מגלה גמישות מרובה והתחשבות מלאה בכל מקרה, והיא עומדת על משמר זכויותיה המלאות של האשה. על כן סכנה כזאת אינה קיימת לא להלכה ולא למעשה.

גם מציעי החוק החדש הרגישו, שלא תמיד „יחלוקו“ של חצי-חצי היא היא דרך הצדק. לכן הכניסו סעיף מיוחד — סעיף 10 — על נסיבות מיוחדות שבהן לא יהיה „יחלוקו“ רגיל, אלא יחס אחר. אולם האמת היא, כי ברוב המקרים אין ה„יחלוקו“ הרגיל צודק. אותו סעיף 10, הוא הוא הצודק, סעיף 10, ההופך כל הקערה על פיה ומבטל למעשה את כל החידוש שבהצעת החוק, הוא המאפשר גמישות והוא הקיים בפסיקה הרבנית — קיים וצודק.

יש נכסים, שאינם ניתנים כלל לחלוקה למשל — מה יהיה גורלה של אותה אשה שעבדה, והודות לעבודתה ולתנאי עבודתה יכול היה בעלה להשתלם, וכיום הוא מרצה בכיר באוניברסיטה? במקרה של פירוד — היש איזה נכס שניתן לחלקו ביניהם? האם את הידע הגנוז בתאי מוחו? במקרה כזה הרי לכאורה אין מה לתת, והנה במקרה כזה מחייבת הרבנות את הבעל לקחת הלוואה ולשלם מוונות בכדי להחזיר את השקעתה של האשה בהש"תלמותו. ומקרה הפוך — כאשר בשל עזרת הבעל היחה האשה לזמרת. מה יקבל, במקרה זה, הבעל המקופח? הלא אין פה אפשרות של „יחלוקו“, וגם במקרים אלה יש להבטיח את מלוא הזכויות של הצד המקופח. גמישות הרבנות, הפועלת לפי הקו של „צדק צדק

כאם וכאשה. מאידך, כדי לשמור על שלום-הבית, נותנת ההלכה לבעל — שהוא האתראי היחיד לסיפוק כל צרכי המשפחה, וגם חייב לנהל את נכסי האשה — פיצוי-מה, ומזכה אותו, נוסף על פירות נכסי המלוג שהוזכרו לעיל, גם במעשי ידיה של האשה ובמציאתה, משום איבה (זאת אומרת, כדי למנוע איבה ביניהם וכדי לשמור על שלום-הבית). ועתה, כשמפירים הסדר מאוזן זה על-ידי שינוי פרט בודד בו, דהיינו, על-ידי יצירה שרירותית של בעלות משותפת על כלל בני-הזוג, או על-ידי ביטול זכות הבעל לפירות נכסי המלוג — כפי שנעשה הדבר בסעיף 2 לחוק שיווי זכויות האשה, תשי"א—1951 — מבלי להקל בדרך אחרת על חובות הבעל, הרי מופרים בכך השוויון וההתאמה, ומשתבשת שורת הצדק. ואם ישאל השואל: מדוע תקופח האשה — שבמשך חיי נישואיה השקיעה עמל וידע במשק ביתה ולא יכלה לרכוש נכסים לעצמה, ולא תזכה גם היא בחלק מהרכוש והעושר שנצבר על-ידי בעלה? התשובה לכך היא כפולה: ראשית, שיחרור האשה מכל אחריות לפרנסת המשפחה מהווה פיצוי הוגן, ושנית, וזה העיקר, קיום ואיחוד המשפחה ושלום-בית השרוי בין בני-זוג מהווים את המטרה האמיתית של מוסד הנישואין. שלא כשותפות עסקית, אין כאן מטרה של עשיית רווחים והתעשרות, אלא של הקמת משפחה יהודית; ואסור בשום אופן שההסדר הכספי בין בני-הזוג יחבל בשלום-הבית של משפחה זו. באשר לדאגה שיישמרו אינטרסים הרכושיים של האשה במקרה של פגיעת הנישואין יש לזכור שאותם נכסים ש- היא הביאה עמה לבית בעלה חוזרים אליה בשלמותם. ובכל הנוגע לקבלת פיצויים נוספים, הרי עניין זה מוסדר או בהסכם הגירושיין שבין הצדדים — במידה ויש הסכם — או בפסק-דין הגירושיין הקובע את שיעור הפיצויים בהתחשב בכל הנסיבות (ובין השאר, בגודל הרכוש שצבר הבעל ובמצב הכלכלי של ה-

צדדים). ובמיוחד מובאת בחשבון סיבת הגירור שין, מי מבני-הזוג אשם בהם, וכן על מי משני בני-הזוג מוטל מעתה עול גידול הילדים, וכדומה. הסדר זה צודק לאין ערוך יותר מאשר חלוקת נכסי בני-הזוג ביניהם, שווה בשווה ללא הבחנה. הרי לא ייתכן שיוענק פרס לבן-הזוג, שגרם להרס חיי המשפחה, על-ידי כך שיוענק לו גם חלק מרכושו של השני. מעז אני לומר שעצם האפשרות שבני-הזוג הגורם לגירושיין עשוי להתעשר עקב זאת על חשבון השני עלולה לגרום, במקרים מסויימים, לסיכול חיי הנישואין ולהפרת שלום-הבית. כך שאין שום צורך ליצור בעלות משותפת של שני בני-הזוג על כל הרכוש, ומוטב להשאיר בידי בית-הדין לקבוע בפסק-דין הגירושיין, על-ידי הטלת פיצויים, את ההסדר הממוני בין בני-הזוג, אשר יענה בצורה הטובה ביותר על דרישות הצדק, בהתאם לנסיבות המקרה הקונ-קרטי שלפניו. ולבסוף, ודאי שגם לפי המשפט העברי יכולים בני-הזוג להתנות ולהסכים ביניהם על כל הסדר רכושי שיראה להם. שכן דבר זה בממון הוא ותנאו קיים. ואם הם יעשו את ההסכם שביניהם, בזמן בצורה ובקניין המתאימים, הרי שההסכם יחייבם הן לגבי נכסים קיימים והן לגבי דבר שלא בא לעולם. כך שבמשפט העברי קיים הסדר שלם וצודק לגבי סוגיית יחסי הרכוש שבין בני הזוג ה-נשוי. ולאור הסדר זה נראה לי שלא היה למעשה שום צורך חברתי שהצדיק את קביעת החלת השותפות הקניינית של בני-זוג על כלל נכסיהם, הכרוכה בכל-כך הרבה קשיים ובעיות. לפיכך יש להצטער שבתיהמשפט בארץ הלכו בשדות זרים כדי לייבא לארץ הלכה אשר מקומה לא יכירנה במשפטנו, מה גם שהמדובר הוא בעניין מתחום דיני המשפחה, תחום שלא בקלות ניתן להעתקה מעם לעם" („משפטים", כרך א', חוברת ו' — אלול תשכ"ח — עמ' 188—190).

לאור כל האמור יש לשלול איפוא את

הגרים בחדר אחד, חבורת סטודנטים, חבורה שנכנסת יחד למסעדה. מדוע ולמה נזכרו פת-אום בבעיית הצד שלישי וחנווני על פנקסו דווקא במקרה זה?

דומה שהמחוקק, שאינני יודע אם הוא מצליח למנוע הברחת נכסים על-ידי אחד הצדדים, עושה כאן מעשה הברחה לא מכובד. החוק הפותח בהסכם נישואין מכניס שוב בדלת אחורית — במערכת החוקים הישראליים — את האשה שאין עמה שום הסכם נישואין שהיא פוגעת פגיעה קשה באשה החוקית, באשה שעמה נעשה הסכם נישואין. מתקבל הרושם, כי המחוקק, אשר פתח והתחיל בהסכם נישואין, אולי התבייש לומר בפירוש שכל פרטי החוק כותם יפה גם בהעדר נישואין, והוא חיפש לו אפשרות להכניס את שמה ואת זכרה אגב אורחא. זוהי תזכורת שהיא — הפילגש — קיימת, וצלה פרוש על חיי הנישואין.

ייקבע נא במפורש, שאין זכויות לאשה אלא במקום נישואין חוקיים. המחוקק חייב לחזק את מעמד החוק במדינה ולא לעזור לה-ריסת החוק. על-ידי הענקת זכויות למפריי החוק הוא עושה את החוק למיותר.

בסיבוב הקודם של הדיון, בתשובה לקריאת-ביניים שלי, יעץ לי חבר-הכנסת ארוי לחקור מה גרם ליצירת האינסטיטוציה של הידועה בציבור. הוא גרס שנוקשות ההלכה היא ש-הולידה אותה. קיבלתי את עצתו של חבר-הכנסת ארוי, ואמנם חקרתי ודרשתי. והנה התי-ברר שהרוב המכריע של הידועות בציבור, אין להם שום קשר עם בעיות של כוהן וגרושה וכדומה.

אדרבה יקבל נא חבר-הכנסת ארוי את הצעתה של חברת-הכנסת סנהדראי, אשר הציעה להקים ועדה מיוחדת שתחקור את עניין הידור עות בציבור. יהיה זה רצוי מאוד שגם חבר-הכנסת ארוי יהיה חבר הועדה ויברר את הענין, כך נדע פעם על מה אנו מדברים. לצערי, אתם מעניקים הגנה להפקרות המשתוללת ב-

החוק כולו, ולדעתי צריך להחזירו לבית גניון ולהמשיך ולעודד את הרבנות ללכת בדרך שהיא הלכה בה, להביע לה את תודת הכנסת והערכתה, על שהיא מגינה על האשה בכל התנאים ובכל המצבים, על שהיא מגלה גמי-רות שאיננה מקובלת אצל עמים אחרים. לא אעבור על פרטים אחרים בחוק, אבל על סעיף אחד אני חייב להתעכב — על סעיף 14. כאן הופך המחוקק את כל הקערה על פיה. בסעיף זה נאמר: „חוב שהתחייב בו אחד מבני הזוג לסיפוק הצרכים הסבירים של משק הבית המשותף, אחראים לו שניהם יחד ולחוד“. ועוד נאמר שם: „הזראות סעיף זה יחולו על איש ואשה הידועים בציבור כבני זוג, אף אם אינם נשואים זה לזה“.

ראשית כל, כאן חוזר בו המחוקק מכל האמור, ומאחד את ממון הבעל והאשה. והנה מסביר לנו חבר-הכנסת ד"ר גדעון האונר: כאן יש עניין אחר, זוהי דאגה לחנווני — הכוונה היא, רק לדאוג לצד השלישי ולא יותר. יש עניין כזה בגמרא: „חנווני על פנקסו“ — נתנו לו נאמנות מיוחדת. ועתה בא החוק להגן על רכושו. ובכדי „לחזק את אשראי המשפחה“ כלפי חוץ מוכן המחוקק לבטל את ה„יחלוקו“ ומטיל אחריות כוללת על נכסי השניים (דבר שאיננו מוכן לעשותו כדי לחזק את „אשראי המשפחה“ כלפי פנים). „מה אשם החנווני?“ — שואל חבר-הכנסת האונר. והתשובה היא: אדרבה, המסקנה הפוכה. לפי הצעת החוק ה-חדשה של „יחלוקו“, יידע כל אחד שהסכם נישואין אינו מוסכם כלל ביחסי הממון, אינו מחייב כלל, כי לגבי הכסף הם נשארים כאילו נפרדים, אין האיש נושא באחריות כלפי אשתו, וכן להיפך. יידע איפוא כל חנווני שהוא צריך לנהל חשבונות נפרדים.

ואם באמת דואגים לחנווני — וזה בעצם שייך לחוק החיובים — יש להבטיח את זכויותיו של צד שלישי זה לגבי כל המנהלים משק-בית משותף, כמו: את ואחות, אב ובתו, שני רווקים

תמוה. גם במדינת חוק קיימת לפעמים התעלמות מן החוק, אבל הכרה חוקית בעבירה על החוק מערערת את כל קיומו של החוק. החוק עושה את עצמו ללעג ולקלס.

פרשנות חפשית של שופטים שהתחילה בר־פגויה, הרחיבה את הפרצה גם על נשוי הבוגד באשת נעוריו, וגם על אשת איש הבוגדת בר בעלה (ולדעת שופט מסויים „אין זה פוגע במוסר הצבור ואין זה נוגד את טובת הצבור“!) — ועתה הרחיקה לכת עד כדי הכללת הכלתי־ידועה בציבור לפי פסיקתו של שופט מסויים בתל־אביב.

זוהי בכלל אחת הבעיות התמורות של מדי־נת ישראל ששופטים עושים את עצמם מחוק־קים. הכנסת דנה על חוקים בקריאה ראשונה, שנייה ושלישית, חברי הכנסת מתווכחים, מע־בירים את ההערות והתיקונים לוועדה, עוברים את כל ההליכים עד שמגיעים לכלל חקיקה. ואילו כאן מספיק שרעיון מסויים יעלה במוחו של שופט מסויים, וכבר הוא מוצא לו דרך להחדירו בפסק־הדין, והפסק נהפך לחוק. ה־אומנם מסכימים אזרחי ישראל להעניק סמכות חקיקה לאנשים בודדים? האומנם מסכימה ה־כנסת להוציא את סמכות החקיקה מידה ולהעניק אותה ברוחב־לב לאלה שלא נבחרו לכך? אותו טישטוש ועירוב תחומין בין ה־רשות המחוקקת והרשות השופטת — חייבים אנו לתת זעמנו עליו ולהקדיש לו דיון.

אבל אני רוצה לחזור לאותו עניין. חוק זה של הידועה בציבור, שכאמור אין לו שום קשר עם נוקשות ההלכה, זהו חוק תועבה שצריך להוציאו מספרי חוקינו. על זה מתריע הנביא ישעיהו: „הוי החוקקים חקקי אוון“. לוקחים את האוון והופכים אותו לחוק. וככל שתזדרו ה־כנסת להקדיש לכך תשומת־לב ולחקן את המצב המעוות הזה, ייטב לנו וייטב למשפחה הישראלית שתחזור לחדש ימיה כקדם.

מדינה במסווה של מקרים בודדים הקשורים בהלכה.

איזה פרדוקס מופיע כאן לפנינו: החוק אוסר על נישואין עם אשה שנייה בדרך חוקית, ומתיר — ואף מעודד כתוצאה מחוקים שונים — מציאתה של אשה שנייה בלתי־חוקית. חוקקו חוק האוסר ביגמיה, ועולי תפוצות גולה, שלא נפוצה בהן תקנת רבנו גרשום מאור הגולה, נאסר עליהם כאן לשאת אשה שנייה. רב בישראל שיסדר קידושין לאדם מישראל עם אשה שנייה — צפוי לקנס ולמאסר. במקרה מסויים, הוציא בית־המשפט העליון צו נגד הרבנות על שנתנה היתר נישואין לאדם עם אשה שנייה. והנה אותו אדם עצמו, אילו לא היה פונה לרבנות, והיה עוזב את אשתו החוקית לאנחות, או שהיה יורד לתייה עד שתעזוב את ביתה והיה לוקח לו אשה שנייה — לא היה נתבע כלל לדין, ולא עוד אלא שהחוק היה מכיר באשתו השנייה הבלתי־חוקית ומע־ביר אליה את כל הזכויות של האשה החוקית.

פילפול מוזר העלה שופט מסויים. וזה דבר הפילפול: החוק אוסר נישואין נוספים חוקיים, אבל איננו אוסר נישואין נוספים בלתי־חוקיים. והואיל ולידועה בציבור אין מעמד חוקי של אשה נשואה — אין לאסור את קיום נישואיה ואף יש להעניק לה זכויות. מה אתם אומרים על פילפול כזה?

מעניין, הואיל והוזכרו כאן ארצות נאורות, רצוני לשאול: בעקבות אילו ארצות נאורות אנו הולכים כאן? הרי אין לחוק ישראלי מזור זה, את רוע בשום אומה ולשון. האם זהו „אור לגויים“ שלנו? עם ישראל, שחיי המשפחה שלו ידועים היו כטהורים, מראה כאן דוגמה חדשה מאוד שלילית. עלינו למחוק את הדבר מספר החוקים, כי איננו מוסיף לנו כבוד. התחיל הענין בפגויה ופגויה, וגם שם הדבר